

Рабочая программа составлена на основании образовательной программы

ДНИИП им.А.А.Тахо-Годи

«Рассмотрено»

«Согласовано»

На заседании МО

Магомеднабиева П.М.

Зам.директора по УВР

Бахмудова С.А.

«___» _____ 2023г.

«___» _____ 2023г.

«Утверждено»

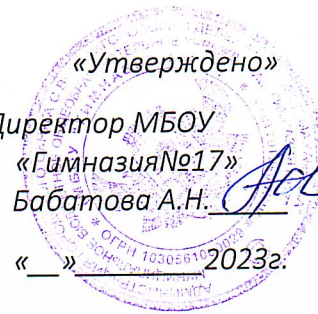
Директор МБОУ

«Гимназия №17»

Бабатова А.Н.

«___» _____ 2023г.

Рабочая программа по кумыкскому языку

(ФГОС 3-го поколения)

34ч.

5 класс

МБОУ «Гимназия №17»

Учитель : Муталимова М.Б

Махачкала 2023.

5 клас (34 сагъат, жумада 1 сагъат)

№	Тема	Теманы ичделиги. Тил обсдюрюв ва тергев ишлер	Ко лво ча сов	Оьтгерилме герек ишлени аянлаву
1	Тил — сёйлевню аслу кьуралы.	Адамны яшавунда тилни агъамияты. Ана тилни гъакьында англав, ону халкъны тарихи ва маданияты булан бавлавлугьу.	1	Ана тилни халкъны яшавунда, жамият яшавда кютеген кьуллугьун, ону байлыгьын ва чеберлигин англайлар. Ана тил халкъны ругь байлыгьы экенине тюшонелер. Тил илмуну гъакьында, ону уьстюнде ишлеген ва ишлейген алимлени гъакьында англаву бар. Кьумукь тилни озге тюрк тиллени арасындагьы ери, кьумукь тил илмуну оьсюю.
				Ана тилге багьышлангьан шиьруланы гёнгюнден уьйренелер. Кьумукь алимлер, шаирлер ва язывчулар булан ёлугьувлар оьтгериле.

2	<p>Башлангыч реласла да гечиген матрналны такрарлаз</p>	<p>Сёзню тизими. Къошма сёзлер. Толу маъналы (атлыкъ, сыпатлыкъ, санавлукъ, орунча, ишлик, гьаллыкъ) ва кёмекчи тил гесимлер (байлавучлар ва тиркевючлер).</p> <p><i>Плангъа гёре изложение.</i></p>	2	<p>Сёзню тизими, озбашына къолланагъан толу маъналы ва кёмекчи тил гесимлени гьакъында англавун мекенлешдире. Сёз гесими тилни маъналы олъчевю экенни англай, сёз гесимни тилни башгъа олъчевлеринден айырып биле, сёзятывда ва сёзню къалибин яратывда сёз гесимни кютеген къуллугъун англай. Сёз гесимлени гёрсетип, оланы маъна, грамматика ва сёз яратыв якъдан анализ этмеге бажара. Тил гесимлени сёз яратыв къайдаларын биле, къошма сёзлени къурулуш якъдан чечик бола. озбашына къолланмайгъан тил гесимлени айырып биле.</p> <p>Сёзню къайсы тил гесим экенин, ону къалиплерин белгилей, морфология якъдан чечме бажара. Кёмекчи тил гесимлени, байлавучланы ва тиркевючлени тилде кютеген къуллукъларын биле.</p>
3	Тил ва дюнья	Тил ва тил илму. Языв тил ва сёйлев тил.	1	<p>Адам учун тилни агъамиятын ону гъажатлыгъын англай. Адамны тили, шо тилни къурулушу, яшавда тил кютеген къуллукълары тил илмуда ахтарылагъанны биле. Милли тил – миллетни барлыгъын гёрсетеген бир белгиси экенни англай. Тил эки тюрлю болагъанны (языв тил ва сёйлев тил), оланы башгъалыкъ белгилерин биле.</p>
4	Синтаксис. Пунктуация.	Сёз тагъымлар. Сёз тагъымда баш ва огъар таби болагъан сёз. Жумла. Жумлаланы ахырында токътав белгилер. Хабар, сорав, чакъырыв жумлалар. Буйрукъ жумлалар.	6	<p>Синтаксисни умуми англавларын биле. Сёз тагъымланы жумлалардан айырып биле.</p> <p>Жумладагъы сёз тагъымланы айырып, оланы аслу сёзюн ва таби болагъан сёзюн гёрсетип, олар къайсы тил гесимлерден тизилгенни англатып бо-</p>

		<p>Жумланы баш уьюрлери. Генглешген ва генглешмеген жумлалар. Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Толумлукъ. Белгилевюч. Гьал. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлалар. Бир жынслы уьюрлени арасында айырым. Кьуршайгъан сёзлери булангъы бир жынслы жумлалар. Чакьырыв сёзлери булангъы жумлалар. Кьошма жумлаланы гьакьында англав. Байлавучлары булангъы кьошма жумлалар. Кьошма жумлаларда неге тогюл, неге десе, тек, амма, ва деген байлавучланы алдында айырым. Тувра сёзню гьакьында англав. Авторну сёзюнден сонг тувра сёз, тувра сёзню ягьында токьтав белгилер. Диалог. Диалогну гьакьында англав. Диалогну янында тире. <i>Грамматика татигуруву булангъы тергев диктант.</i></p>	<p>ла. Жумланы аслу белгилерин англай ва ону грамматика тюбюн гёрсетип бола. Жумлаланы сёйлевде не маънада кьолланагъанына кьарап, оланы тюрлюлерин биле. Гьислеге гёре, сёйлейгенде салынагъан муратгъа гёре жумлаланы тюрлюлерин гёрсетме ва оланы авуз тилде кьоллама бола. Жумланы ахырында кьолланагъан токьтав белгилени биле. Текстдеги хабар, сорав, чакьырыв жумлаланы тюз интонация булан охуп бола. Жумланы баш уьюрлерини ва экинчи даражалы уьюрлерини аслу белгилерин, оланы тюрлюлерин, олар аслу гьалда кьасы тил гесимден этилегенин биле. Жумланы синтаксис якьдан чечип бола. Генглешмеген жумланы генглешген жумладан айырып, ону генглешдирип бола. Жумланы бир жынслы уьюрлерин гёрсетип, оланы арасында салынагъан токьтав белгилени англатып бола. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаларда кьуршайгъан сёзню кьолланышын англай, кьуршайгъан сёзню ва бир жынслы уьюрлени арасында салынагъан токьтав белгилени биле. Кьошма жумланы кьурулушун, ону ичиндеги простой жумлалар бирбирине нечик байланагъанны англай. Кьошма жумлада</p>
--	--	--	--

			<p>кьолланагъан байлавучланы, салынагъан токътав белгилени биле.</p> <p>Тувра сѣз авторну сѣзлери булан кьоллангъанда салынагъан токътав белгилени англатын бола.</p> <p>Диалог деп негер айтылагъаннын англай, ону янында токътав белгилени кьолланышы биле.</p>
--	--	--	---

5	<p>Фонетика, графика тюзъязыы</p> <p>ва</p>	<p>Сейлейгенде авазланы5 тувулуву. Созукъ авазлар. Тутукъ авазлар. Къатты ва йымышакъ тутукълар. Алфавит. Е, Ё, Ю, Я гъарпланы къолланышы. Ъ ва Ь белгиленни къолланышы.</p> <p>Бувун. Ургъу. Созукъ авазланы гелишивю. Бирбир тутукъланы айтылышы ва язылышы (нг, в, ж). Сёзню фонетика якъдан чечив.</p> <p>Текстни темасын токъгашдырып, ону аслу маънасын, аслу сёзлерин, жумшаланы бир-бири булангы байлавлугъун гёрсетеген лексика ва грамматика алатланы гёрсетив.</p> <p><i>Тергев диктант.</i> <i>Къысгъа изложение.</i> <i>Уйренив изложение.</i></p>	<p>Фонетика булан байлавлу аслу англавланы биле. Аваз сёзню маънасын алышдырагъан къушлукъну къотегенин англай (бар - бир - бур - бюр - бер).</p> <p>Авазны яратылывунда ортакъчылыкъ этеген сейлев санланы биле.</p> <p>Е, Ё, Ю, Я гъарпланы ва Ъ ва Ь белгиленни къолланышын биле.</p> <p>Созукъланы тутукъ авазлардан, янгыравланы сангыравлардан, оланы жутларын, къатты ва инче тутукъланы бир-биринден айырып биле.</p> <p>Сёзлени фонетика якъдан чече; оланы язылагъан ва айтылагъан кююн авуздан ва транскрипциясын язып, англатьп бола.</p> <p>Халкъны тарихинде язивну агъамиятын англай.</p> <p>Сёзню гъарплагъа ва авазлагъа гёре чечелер, сёздеги гъарпланы ва авазланы къадарын тенгleshдирелер.</p> <p>Сёзлени бувунлагъа гёре бёлюп бола, оланы сатырдан сатыргъа гёчюрме биле.</p> <p>Ургъуну гъакъында англаву бар, ону къолланышын биле.</p> <p>Созукъ авазланы гелишивюн, орус тил булан тенгleshдиргенде къумукъ тилдеги бир-бир тутукъланы (нг, в, ж) айтылыш белгилерин ва язылышын биле. Фонетика булан байлавлу авуз тилде ёлугъагъан янгылышланы гёрсетип бола.</p> <p>Сёзню фонетика якъдан анализ этелер.</p>
---	--	--	---

				<p>Ширьру ва хабар текстлени чебер охуп бола.</p> <p>Тюзъязыв сёзлюкден пайдаланып бола.</p>
6	Лексика.	<p>Лексиканы гъакъында англав.</p> <p>Сёзлени кёп маъналыгъы.</p> <p>Сёзлени тувра ва гёчюм</p>	4	<p>Отличают слова от других единиц языка</p> <p>Лексикая булан байлавлу умуми англавлагъа ес бола. Сёзню тилни</p>

		<p>маъналары. Аваздашлар. Маънадашлар. Къаршыдашлар. Бирикген сёз тагъымлар.</p> <p>Т.об. Текстни темасын ва аслу маънасын токъташдырып, хабарлав. Текстни планын тизмеге уйренив. Хабарлав формадагы текстни къысгартып язмагъа уйренив.</p> <p><i>Эркин темагъа сочинение.</i> <i>Къурданымынса кагъыз.</i> <i>Проект «Къумукъ тилде тереклени атлары» Тергев диктант.</i></p>	<p>башгъа единицаларындан айырып биле.</p> <p>Бир-бирине ошайгъан предметлени, белгилени, гъалланы тыш гёрюнюшю башгъа предметлеге гёчюп кёп маъналы сёзлер тувагъанны биле.</p> <p>Сёзню лексика ва грамматика маъналары, ону лексика маънасын тюрлютюрлю къайдаларда англатып бола. Бир маъналы сёзлени кёп маъналы сёзлерден айырып бола, кёп маъналы сёзлени тувра ва гёчюм маъналары гёрсетип бола.</p> <p>Аваздашлар, маънадашлар, къаршыдашлар нечик сёзлер экенни биле. Тувра ва гёчюм маънасы булангъы сёзлеге, маънадашланы тагъымларына, къаршыдашланы ва аваздашланы жуларына мисаллар гелтирип бола. Чебер адабият тилде ва авуз тилде сёзлени гёчюм маънада къолланагъан кюйлерине тергев бере.</p> <p>Обзюню сёйлев лексикасында кёп маъналы сёзлени, синонимлени, антонимлени, омонимлени ва обз. къоллай.</p> <p>Фразеология булан байлавлу умуми англавланы уйрене.</p> <p>Бирикген сёз тагъымланы оланы белгилерине гёре айырып бажара.</p> <p>Бирикген сёз тагъымланы эркин сёз тагъымларда айырып биле.</p> <p>Тюрлю-тюрлю сёзлюклени (орфография, русча-къумукъча, къумукъчарусча, маънадаш, фразеология, айтывлар ва аталар сёзлери) къоллама уйрене,</p>
--	--	--	--

			<p>оларда ёлугъагъан маъмулатлар булан пайдалана.</p> <p>Обзюню сёз байлыгъын артдыра.</p>
7	<p>Сёз яратыв, сёз тюрлендирив ва тюзья-</p>	<p>Сёз яратывну ва сёз4 тюрлендиривни гъакъын да англав. Сёз тюрлендиреген къошумчалар. Сёз этеген къошумчалар. Къошумчала-</p>	<p>Сёзню тизилиши булан, сёзьяратыв къайдалан булан байлавлу умуми англавлагъа ес бола. Сёзню сёз яратагъан ва къалип яратагъан гесимлерин айырып биле.</p>

	<p>ЗЫВ.</p>	<p>ны тюзъязылышы. Эки къабат тутукълар гелеген сёзлени тюз язылышы. Сёзлени сатырдан сатыргъа гёчюрюв къайдалар</p> <p><i>Берилген темагъа гёре сочинение</i></p>	<p>Сёзню грамматика ва лексика маъналарын айыра.</p> <p>Обз башына къолланагъан тил гесимлени къалиплерин англайыш бола.</p> <p>Сёзню къайсы тил гесим экенин, ону къалиплерин белгилеп, морфология якъдан чечме бола.</p> <p>Тамурланы, топлени ва къошумчаланы тюз язылышын биле. ТАТУВ, ТА-ТЫВ; АЧЫВ, АЧУВ йимик сёзлени тюз язылышына уйрене.</p> <p>Эки къабар тутукълар гелеген сёзлени язылышын биле.</p> <p>Сёзлени сатырдан сатыргъа гёчюрюв къайдаларын англай ва язывда къолама бола.</p> <p>Сёзлени тизимине гёре чечмеге уйрене.</p>
8	<p>Морфология. Существительное.</p>	<p>Тил гесимлени бёлюклерини 4</p> <p>Атлыкъ. Хас ва жынс атлыкълар.</p> <p>Атлыкъны жумлада къуллугъу.</p> <p>Атлыкъ чакъырывну къуллугъунда.</p> <p>Сыпатлыкъ. Сыпатлыкъны морфология ва синтаксис белгилери</p> <p>Т.оь. Айтагъан затны тюз ва мекенли англамакъ учун маънадаш сёзлени къоллап билмек, артыкъ такрарлавлардан сакъланмагъа уйретмек.</p> <p><i>Плангъа гёре изложение.</i> <i>Тергев диктант.</i></p>	<p>Морфология булан байлавлу умуми англавланы биле.</p> <p>Обзбашына къолланагъан толу маъналы тил гесимлерин къуллукъчу тил гесимлерден айырып бола. Атлыкъны маънасын ва аслу грамматика белгилерин англай.</p> <p>Хас ва жынс атлыкъланы теклик ва кёплюк санавда санавда къоллап бола. Атлыкъланы обзге тил гесимлер булан гелишегенине тергев бере.</p> <p>Атлыкъланы жумлада кютеген къуллугъун мисаллар гелтирип аянлай.</p> <p>Авуз тилде атлыкъланы тийишли къалиплерде, лексика ва орфоэпия нормаларда къоллай.</p>

			<p>Атлыкны морфология якъдан чече. Сѣйлев тилде бир йимик сѣзлер такрарланмасын учун учун атлык маънадашлардан пайдаланып бола.</p>
9	Ишлик	<p>Ишликни маънасы, ону 4 грамматика белгилери. Барлык ва ёкълык ишликлер. Гёчюм ва къалым</p>	<p>Ишликлени маъналарын, оланы аслу грамматика белгилерин биле. Ишликлени барлык ва ёкълык, гёчюм ва къалым къалиптерде къолла-</p>
		<p>ишликлер. Ишликни заман къалиплери. <i>Суратгъа гёре сочинение.</i> <i>Тергев диктант.</i></p>	<p>нышын биле. Ма (ме) ёкълык къошумчаны башгъа къошумчалардан айырып бола. Ишликлени гъалиги, тележек. гетген заманларда къолланагъан къалиплерин биле, оланы авуз тилде къоллап мисаллар телтирип бола. Ишликлени заман къалиплерин байлавлу текстде къоллап, оланы гёчюм маъналарын англатып бола. Ишликлени текстде тюрю-тюрю къалиптерде къолланышын гёрсетип бола.</p>

10	<p>Йылыны узагында гечилген материалны такрарлав</p>	<p>Синтаксис ва пунктуация. Фонетика, графика ва тюзьязыв. Лексика. Сёз яратыв ва тюзьязыв. Морфология ва тюзьязыв</p>	3	<p>Сёзню лексика ва грамматика маъналарын, ону лексика маънасын тюрлютюрлю къайдаларда англатып бола. Бир маъналы сёзлени кёп маъналы сёзлердан айырып бола, кёп маъналы сёзлени тувра ва гёчюм маъналарын айырып биле.</p> <p>Тувра ва гёчюм маънасы булангы сёзлеге, маънадашланы тагъымларына, къаршыдашланы ва аваздашланы жутларына мисаллар гелтирип бола. Сёзню грамматика ва лексика маъналарын айырып биле.</p>
----	--	--	---	--

БАЯНЛЫКЪ СЕЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар үчүн яратылган ана тилден программа Федерал пачалыкъ билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылган аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген.

Шо стандартларда муаллимлени ишинде янгы педагогика къайдаланы къллав

масъалалары, охувчуланы хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва осьюв даражалары, гъалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай

сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гез алгъа тутулган.

Янгы программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден

уъренивге, оланы сакълавгъа ва осьдюрювге, ана тилде аслу умуми билим

алывда янгы имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкълыбызны милли

хасиятларын сакълавгъа бакъдырылган. Шолайлыкъда, билим берив

программа гъар охувчуну билим даражаларын артдыривгъа эркин ёл ача, ону

класда яда уйде осьбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа,

билимин ва тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тил – къумукъ халкълны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола:

ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкълны тарихи, маданияты, адаткълылыкълары ана тил булан тыгълыс байлавлукъда. Мактапларда ана тиллени

абурун гетермек үчүн кеп чаралар гёрюле. Къумукъ тилде кюрюлеген дарслар

жамият къуллугъун кюте: олар миллетибизни менлигин сакълай, ана тилде

гъакълашыв, къатнашыв чараланы кютегенден кълйры да, халкълны маданият

байлыгълын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 5-9-нчу класларда «Къумукъ тил» предметни уъренивде

шулай муратлар салына:

5

- ана тилни къумукъ халкълны тарихи ва маданияты булангъл тыгълыс байлавлугъун гёрсетип, ону къумукъ халкълны милли маданиятын йимик къабул

этип, тил миллетни менлигин сакълайган къуралланы бириси экенни англатыв;

- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гъаваслыгълын, иштагълыгълын тувдурув, оланы охув мердешлерин осьдюрюв; ана тилге асырап янашма уъретив,

ону эстетика, кълылыкъ якъдан адамны осьювюне этеген таъсирин гёрсетив;

- гъар гюнлюк яшавунда ва охув гъаракатында къумукъ тилде уста кюйде

сёлеме уъретив, сёлев тилин байытыв, ону чеберлигин артдырив, аслу умуми охув усталыкъланы ва гъаракатланы бойсындырив;

- терен билим берив, кѳумукъ тилни кѳурулушун, ону аваз системасын, сѳз байлыгын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тюзъязыв нормаларын уѳиретив, яшланы адабият тилни кѳайдаларына кюрчюленип сейлемеге ва язмагѳа уѳиретив, оланы сѳз хазнасын байытыв, тилни гѳакъында бир-бир умуми илму англавлагѳа уѳиретив.

- ана тилни уѳиренивге бакъдырылган яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугѳа бериле гелген кѳумукъ халкъны асил хасиятларыны уѳлгюлерин болдурув. Шонѳ кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оз борчларын кютме гѳазирлик, таза кѳылыкѳлы, оз инсан хасиятдагѳы жамият ишлени яхшылашдырмакѳ учун чалышывда талмайган, тюзлюкню, гертиликни кѳайратлы кюйде якѳлама гѳазир хасиятланы болдурмакѳ, демек, патриотланы тарбияламакѳ.

Умуми школада кѳумукъ тилни уѳиретивни борчлары:

- охувчулагѳа дюньяда адамланы ва жамият аралыкѳларын гелишдишивде, халкъны тарихин, милли маданиятын, яшавун уѳиренивде тил кютеген

кѳуллукѳларын билдишив;

- фонетикадан, лексикадан, сѳз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тюзъязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оь-

б

чевдеги билимлени сѳйлев ва языв тилде кѳоллама уѳиретив; шо кюрчюде охувчуланы мекенли тюзъязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;

- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин озбашына толумлашдырмагѳа уѳиретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сѳзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макѳалалардан, адабият асарлардан,

тестлерден пайдаланма уѳиретив;

- тилни чалынывуну гѳезеллигин, ону байлыгын, сѳз яратывдагѳы имканлыкѳларын, чеберлик янларын ва озге байлыкѳларын гѳрсетип, сѳйлев ва

языв тилни чеберлиги инсанны куьтурасыны хас айрылыкѳларыны бириси

экенин билдишив;

- кѳумукъ тилде язылган гѳрмекли чебер асарланы тилине асасланып,

тилибизни чеберлигин, ону гѳезеллигин, сѳзню чеберлик гючюн гѳрсетип, ана

тилни стил якѳдан чеберлигине ес болмагѳа болушлукѳ этив;

- тилни кѳурулушу булан, ону озюв кѳайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагѳа ес этив; охувчуланы охув ва языв куьтурасын, тюрлю-тюрлю сѳйлев гѳаракатларын болдурув, сѳйлев ва языв тилге хас нормаларын кѳоллама уѳиретив;